

А. В. КЛЮЧНИК, А. В. СЛЮСАРЕНКО

г. Николаев

ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА

В современных условиях экономических изменений аграрный сектор обеспечивает продовольственную безопасность и продовольственную независимость страны, формирует значительную часть валового внутреннего продукта и является одним из бюджетообразующих в структуре национальной экономики, актуализирует роль государственного регулирования в разрезе его развития.

Ключевые слова: аграрный сектор, государственное регулирование экономики, развитие, комплексная программа развития, целевая программа развития.

Стаття надійшла до редколегії 04.02.2014

УДК 339.9

Т. І. ТКАЛІЧ

м. Миколаїв

А. С. ФІЛІПЕНКО

м. Київ

МАКРОЕКОНОМІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ – ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОГО КРЕДИТУВАННЯ

В статті аналізується вплив отриманих кредитів МВФ та динаміки валового внутрішнього боргу на формування макроекономічної стабільності в Україні. На підставі проведених досліджень виявлено низку соціально – економічних проблем.

Ключові слова: міжнародний кредит, Міжнародний валютний фонд, валовий внутрішній борг, макроекономічна стабільність.

Постановка проблеми. Фінансова глобалізація створює умови для залучення значних обсягів міжнародних капіталів, підвищення якості позикового капіталу у межах національної економіки, а також підвищує чутливість економік країн до дії зовнішніх шоків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вивчення міжнародних кредитів, дослідження їхнього впливу на макроекономічний стан і національну безпеку країн, що їх залучають, а також визначення ролі міжнародних фінансових організацій на міжнародному кредитному ринку зробили провідні вітчизняні вчені Л. В. Білецька, О. В. Білецький, В. І. Савич, Т. П. Вахненко, І. Н. Герчикова, С. В. Міщенко та інші.

Постановка завдання. Проведення глибокого системного аналізу потребує проблема ефективного залучення, використання і погашення кредитів міжнародних фінансових організацій, зокрема – Міжнародного валютного фонду та їх впливу на економіку нашої держави, доцільність подальшої співпраці з МВФ.

Метою статті є дослідженні ролі кредитів МВФ на шляху до макроекономічної стабілізації України.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний кредитний ринок становить собою сукупність кредитних відносин, що функціонують в масштабі світового господарства. Іншими словами, міжнародний кредитний ринок – це попит і пропозиція кредитів на рівні світового господарства. На світовому кредитному ринку рухаються боргові зобов'язання, які підтверджують право кредитора на стягнення боргу з боржника.

В умовах нестачі національного капіталу (що може бути зумовлено, поряд з бідністю країни, такими факторами, як «втеча» капіталу за кордон, інституціональна нерозвиненість фінансового ринку країни, недостатній рівень довіри населення до місцевих кредитних установ та ін.) закономірним є використання для потреб середньо- та довгострокового фінансування джерел, які перебувають за межами країни. У світовій практиці вико-

ристання таких джерел фінансування є загальноприйнятими: воно використовується не тільки резидентами країн, в яких відчувається нестача власного позичкового капіталу, а й високорозвиненими країнами, резиденти яких намагаються вибрати для себе найкращі умови, використовуючи інтернаціоналізацію та глобалізацію міжнародних фінансових відносин. Практично усі країни, що успішно розвиваються, та країни з розвинутою ринковою економікою на Близькому Сході, у Південно-Східній Азії та Африці, Латинській Америці, Східній і Центральній Європі та окремі країни – колишні республіки СРСР були і є активними користувачами таких джерел фінансування [1].

До теперішнього часу виділялося лише чотири етапи надходження кредитів МВФ в економіку України [2; 3]. Даний підхід недостатньо висвітлює динаміку та спрямованість надходжень, переваги та недоліки їх використання.

З урахуванням особливостей зміни економічного становища України під час розвитку світової фінансової кризи 2008 року та з метою поглиблення аналізу, основні етапи надходження кредитних коштів МВФ до України було розподілено на два періоди – до кризовий та післякризовий (табл. 1).

Проведений аналіз свідчить, що основна частина кредитів МВФ надійшла до України у післякризовий період (15 990,0 млн дол. США).

Таблиця 1
Динаміка надходження кредитних коштів МВФ в економіку України з урахуванням впливу на неї світової фінансової кризи, млн дол. США [розроблено автором]

Програма	Періоди		Всього
	докризовий –	післякризовий –	
	1994–2002 рр.	2008–2010 рр.	
STF	763,1	–	763,1
Stand-by	1 935,0	15 990,0	17 925,0
EFF	1 591,0	–	1 591,0
Всього	4 289,1	15 990,0	20 279,1

Як видно з рисунку 1 у післякризовий період починаючи з 2008 року, розмір кредитів збільшився в 3,7 разів у порівнянні з докризовим і становив відповідно 79% та 21% від загального обсягу їх надходження.

Протягом першого періоду співпраці України з МВФ була організована за трьома

програмами (STF, Stand-by та EFF), а згодом перевага була надана лише програмі Stand-by.

Співпраця України з Міжнародним валютним фондом характеризується недостатньою ефективністю та непрозорим використанням запозичених коштів представниками уряду. Співробітництво за багатьма домовленостями

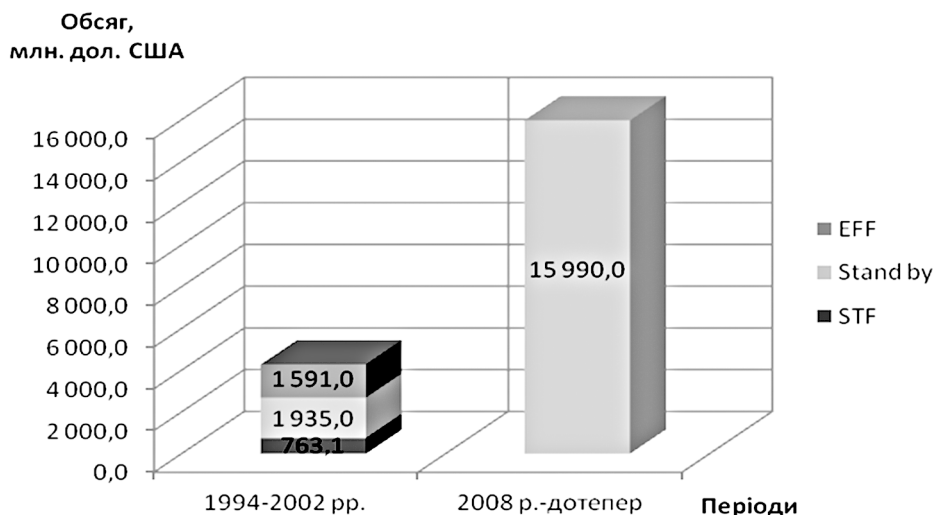

Рис. 1. Динаміка кредитних надходжень в Україну від МВФ

ми було призупинено через визнання впроваджених програм недієвими та неефективними. Таким чином, наша країна стає учасником і джерелом подальшого розвитку кризи світової заборгованості, накопичуючи боргові зобов'язання без впровадження дієвої політики для їх погашення.

Експерти МВФ обґрунтували, що максимально допустимою сумою зовнішнього боргу для країн із низьким і середнім рівнем доходів є 49,7% ВВП. При перевищенні цього рівня ймовірність розгортання фінансових криз становить 66,8%. Емпіричні дослідження щодо оптимального рівня зовнішнього боргу однозначних результатів не дали. Однак загальний висновок – для гарантування фінансової стабільності і підтримання темпів економічного зростання зовнішній борг країн із перехідною економікою і країн, що розвиваються, не повинен перевищувати 35% ВВП [3].

Коли державний борг зростає швидше, ніж ВВП, обслуговування державного боргу може здійснюватися за рахунок накопичення

і споживання, тобто за рахунок зниження життєвого рівня населення.

Коли державний борг зростає в умовах припинення зростання ВВП або його падіння, то наслідки для країни-боржника можуть бути більш негативними:

- коли борги накопичуються з року в рік, це може призвести країну до боргової кабали;
- призвести до втрати економічної незалежності і втрати політичних позицій у світовому співтоваристві.

За досліджуваний період (2005–2010 рр.) прослідковувалася тенденція до стрімкого зростання зовнішнього боргу України. Розрахунок показника норми обслуговування боргу ($H_{об}$), який використовується для оцінки платоспроможності окремої країни (табл. 2) свідчить про стрімке зниження платоспроможності України з 2008 р. по 2010 р., однак показник знаходився в межах допустимої норми (до 25%, перетнувши це порогове значення, досліджувана країна вважається неплатоспроможною) [4].

Таблиця 2

Динаміка норми обслуговування державного боргу України

Рік	Сума платежів, яку країна має виплатити іншим державам, млн дол. США	Сума іноземної валюти, отриманої від експорту товарів, млн дол. США	$H_{об}$, %
2005	3 312	44 378	7,46
2006	2 571	50 239	5,12
2007	2 142	64 001	3,35
2008	5 309	85 612	6,20
2009	10 807	54 253	19,92
2010	15 214	69 255	21,97

[розроблено автором на підставі даних 4]

Для оцінки боргової стійкості держави ($K_б$) проводився аналіз динаміки відношення державного та гарантованого державою бор-

гу до ВВП України (табл. 3), розрахований на основі статистичних матеріалів Міністерства фінансів України [5].

Таблиця 3

Динаміка відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП України

Рік	ВВП, млрдол. США	Державний та гарантований державою борг		Внутрішній борг		Зовнішній борг	
		млн дол. США	$K_б$, % ВВП	млн дол. США	$K_б$, % ВВП	млн дол. США	$K_б$, % ВВП
2005	65050,0	15470,0	23,79	3800,0	5,84	11670,0	17,95
2006	87420,0	15950,0	18,25	3290,0	3,76	12660,0	14,48
2007	107750,0	17630,0	16,36	3 720,0	3,46	13850,0	12,85
2008	1427220,0	24600,0	17,24	6060,0	4,25	18540,0	12,99
2009	123120,0	39680,0	32,23	13170,0	10,69	26520,0	21,54
2010	107020,0	54290,0	50,73	19530,0	18,25	34760,0	32,48

[розроблено автором на підставі даних 5]

Результати свідчать, що відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП країни щороку збільшувалося, а у 2010 році перевищило граничне значення, що визначалося в межах 50–80% ВВП.

В умовах зростання державного боргу швидше, ніж зростання ВВП, обслуговування державного боргу може здійснюватися за ра-

хунок накопичення і споживання, тобто за рахунок зниження життєвого рівня населення.

Розрахунок наступного показника – зовнішнього боргу на душу населення не дає уявлення про абсолютне значення зовнішнього боргу, проте відображає зовнішньоекономічну залежність країни (рис. 2).

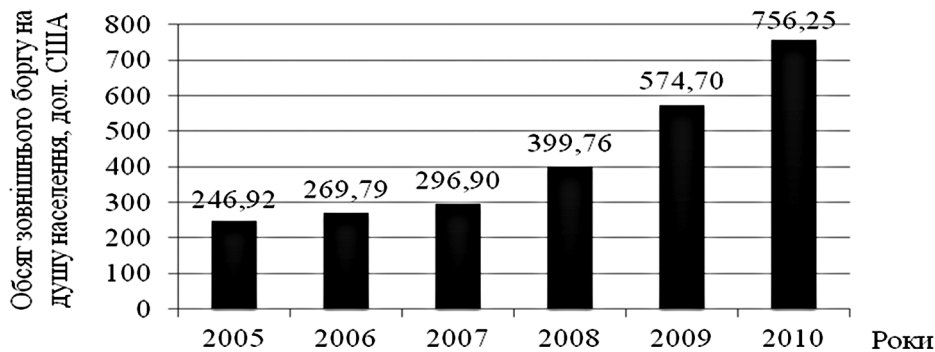

Рис. 2. Динаміка обсягу зовнішнього боргу на душу населення в Україні за 2005–2010 рр. [розроблено автором на підставі даних 5]

Спостерігається явно виражена обернено пропорційна залежність між зовнішнім боргом та чисельністю населення України. Така залеж-

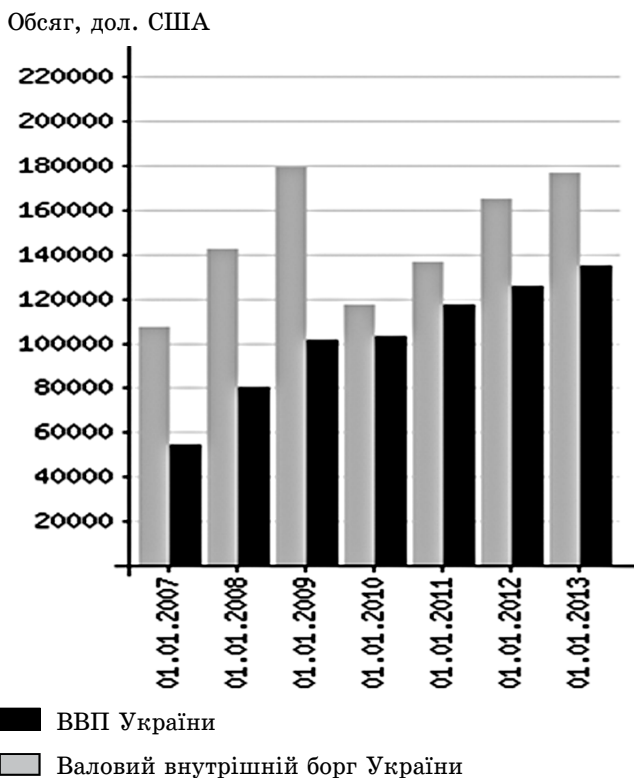

Рис. 3. Динаміка валового внутрішнього боргу та ВВП України (за середнім курсом НБУ за вказаний рік) [6]

ність може бути наслідком погіршення рівня життя населення за рахунок додаткового фінансового навантаження на платників податків як однієї з причин загострення соціально-економічної ситуації в країні. За період з 2005 по 2010 роки показник зовнішнього боргу на душу населення збільшився втричі і перейшов своє порогове значення у 200 дол. США.

Валовий зовнішній борг за станом на певну дату являє собою загальний обсяг заборгованості за всіма існуючими зобов'язаннями які повинні бути сплачені боржникам та які є зобов'язаннями резидентів даної економіки перед нерезидентами. Інакше кажучи, це загальна заборгованість країни за зовнішніми позиками та несплаченими по них процентами.

Валовий зовнішній борг України (рис. 3) включає в себе як державний зовнішній борг (уряду та Національного банку), так і недержавний (банків, національних та акціонерних компаній і т. п.) та розраховується доларах США [6].

Не зважаючи на те, що з 2010 року наша держава не отримує кредитів від МВФ, валовий внутрішній борг зростає та перевищує ВВП.

У звіті Global Wealth Report, опублікованого банком Credit Suisse, співробітники якого

визначають добробут суспільства як ринкову вартість фінансових та не фінансових активів людини за вилученням його боргів, дані про рівень добробуту українців відсутні. За проханням Forbes.ua Credit Suisse надав дані про рівень добробуту в усіх країнах світу: на середину 2012 року статок дорослого українця у середньому дорівнював 3 251 дол. США – майже так, як у мешканців Нікарагуа та Гайани. Мешканці Ботсвани, Екваторіальної Гвінеї, Намібії та Свазіленду заможніші від українців [7].

Висновки та перспективи досліджень. Залучення кредитів МВФ дозволило Урядові України реалізувати ряд заходів, спрямованих на досягнення макроекономічної стабілізації.

Завдяки виконанню певних вимог МВФ уряд України зміг різко скоротити дефіцит державного бюджету і покривати його за рахунок державного боргу, не вдаючись до емісії.

Надаючи кредити, керівництво МВФ виставляє певні вимоги, які не завжди враховують економічну ситуацію в країні, особливості її історичного розвитку, ментальність її народу і т.д.

Враховуючи низький рівень добробуту більшості населення України, виконання існуючих вимог МВФ по підвищенню тарифів на газ для населення та комунальних тарифів, після масового незадоволення впровадженням пенсійної реформи, може призвести до підвищення соціальної напруженості у суспільстві.

Надмірне залучення зовнішніх позик створює потенційну загрозу для макроекономічної стабільності країни, оскільки підвищує

вразливість національної фінансової системи до дії зовнішніх шоків.

Надмірне залучення зовнішніх позик створює потенційну загрозу для макроекономічної стабільності країни, оскільки підвищує вразливість національної фінансової системи до дії зовнішніх шоків. Дослідження проблем зовнішніх запозичень та їх вплив на економіку України є найбільш перспективними в теперішніх умовах.

Список використаних джерел

1. Мітюков І. О. Фінансові послуги України: Енциклопедичний довідник / І. О. Мітюков, В. Т. Александров, О. І. Воронова, С. Н. Недаєва. — К. : Укрбланковидав. — Т. 2. — 2001. — 602 с.
2. Годовой отчет МВФ за 2009 год // [Електронний ресурс]: [сайт] / Международный валютный фонд, 2009. — Вашингтон : Международный валютный фонд. — Режим доступа: http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/ar/2009/pdf/ar09_rus.pdf.
3. Довідка про стан та перспективи співробітництва України з МВФ [Електронний ресурс]: [сайт] / Міністерство закордонних справ України, 2010. — Режим доступа: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/2932.htm>.
4. Заборгованість у системі міжнародних фінансів [Електронний ресурс]: [сайт] / polka-knig.com.ua. — Режим доступа: <http://polka-knig.com.ua/article.php?book=29&article=3103>.
5. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]: [сайт] / Міністерство фінансів України. — Режим доступа: <http://www.minfin.gov.ua>.
6. Валовой внешний долг Украины. — [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://index.minfin.com.ua/index/debt/>.
7. Украинцы оказались беднее жителей Ботсваны и Свазиленда. — [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://news.mail.ru/inworld/ukraine/global/112/society/10576204/?frommail=1>.

Т. І. ТКАЛІЧ

Mykolaiv

А. С. ПІЛІПЕНКО

Kiev

MACROECONOMIC STABILITY IN UKRAINE – THE IMPACT OF FOREIGN LENDING

The article analyzes the impact of the loans received by the IMF and the dynamics of gross domestic on the formation of macroeconomic stability in Ukraine. Based on our research revealed a number of emerging socio-economic problems.

Keywords: international loan, the international monetary Fund, macroeconomic stability.

Т. И. ТКАЛИЧ

г. Николаев

А. С. ФИЛИПЕНКО

г. Киев

МАКРОЕКОНОМІЧЕСЬКА СТАБІЛЬНІСТЬ НА УКРАЇНІ – ВЛИЯНИЕ ВНЕШНЕГО КРЕДИТОВАНИЯ

В статье анализируется влияние полученных кредитов МВФ и динамики валового внутреннего на формирование макроэкономической стабильности в Украине. На основании проведенных исследований выявлено ряд возникших социально-экономических проблем.

Ключевые слова: международный кредит, Международный валютный фонд, макроэкономическая стабильность.

Стаття надійшла до редколегії 21.01.2014.